

Uppsala Universitet

Teologiska institutionen

Religionshistoria & religionsvetenskap C, 15 hp

HT 18

Ekologiskt tänkande inom wicca

Analys av svenska häxors inställning till miljöfrågor

Författare: Jonatan Westerman

Handledare: Gabriella Beer

Betygssättande lärare: Jens Borgland

Abstract

Wicca is a neopagan religious movement which has its origins in mid 20th century England. Like most neopagan faiths it places a lot of emphasis on nature worship. This paper will analyse how modern day wiccans discuss environmental issues online. The online neopagan community is a well known but not thoroughly documented subject. This thesis focuses on the present day swedish wiccan online communities stance on environmental issues.

Common themes and recurring topics for discussion are vegetarianism (and veganism), ecological food, the crystal industry, and how to best live by the Wiccan Rede, “Do what ye will an ye harm none.”, the guiding moral principle for wiccans.

Keywords: wicca, witches, neopaganism, environmentalism, ecology,

Inledning	3
Syfte & frågeställning	4
Metod & material	4
Begreppsdefinitioner	7
Forskningsläge	9
Bakgrund	10
Undersökning	12
Frågor & svar	12
WiccaInfo.se	12
Wicca.nu	15
Wicca.se	18
Diskussionsforum	20
Häxor iFokus	20
Wicca iFokus	21
Helgon	23
Svenska Wicca	24
Övriga hemsidor	28
Wiccankraft.se	28
Hexhus	29
Sammanfattning	31
Käll- och litteraturförteckning	32
Artiklar & böcker	32
Internetkällor	33

Inledning

Övergången från hedendom till kristendom i Europa ses ofta som ursprunget till vårt moderna förhållningssätt till naturen. Lynn White Jr argumenterade i sin artikel "Historical Roots of our Current Ecological Crisis" från 1967 att kristendomen var mer antropocentrisk än de tidigare hedniska religionerna. Dessa religioner såg naturen som gudomlig. I traditionell kristendom är människan den enda moraliska aktören med ett intrinsiskt värde menade White. Genom att utrota den världssynen lade kristendomen grunden för en villkorlös exploatering av naturen. Detta perspektivet menar White ärvdes av sekulära världssåskådningar, även de som tog avstånd från kristendomen (White Jr. 1967: 1204 - 1205). White skrev sin artikel för mer än femtio år sen. Precis i början av framväxten av den moderna miljöreligionen och långt innan fenomen som global uppvärmning och växthuseffekten var allmänt kända. White målade upp en dikotomi med kristendomen på ena sidan och hedendom på den andra där den senare har ett mer ekologiskt tankesätt. Under 1900-talet har ett flertal nyhedniska rörelser växt fram som gör anspråk på att vara moderna arvtagare till den formen av religiositet som tvingades bort av kristendomen. Wicca är en religiös rörelse som faller in under den breda kategorin av nyhedendom. En av de saker som förenar nyhedniska trosuppfattningar är deras vördnad för naturen (Cowan & Bromley 2015: 194). Vissa wiccaner har en liknande syn på sig själva som den som White hade på den förkristna formen av hedendom. "Witchcraft can be seen as a religion of ecology. Its goal is harmony with nature, so that life may not just survive, but thrive.", skriver wiccaförfattaren Starhawk i sin bok *The Spiral Dance*. Hon kontrasterar sin religions syn på naturen med den abrahamitiska där hon menar att den har en mer allomfattande moral som tar in mer än bara människor i sin etiska världsbild.

Theologians familiar with Judeo-Christian concepts sometimes have trouble understanding how a religion such as Witchcraft can develop a system of ethics and a concept of justice. If there is no split between spirit and nature, no concept of sin, no covenant or commandments against which one can sin, how can people be ethical? [...] Serving the life force means working to preserve the diversity of natural life, to prevent the poisoning of the environment and the destruction of species.

För Starhawk har “witchcraft”, ett annat ord för wicca i det här sammanhanget, en större respekt för den naturliga världen än vad som finns inom judendom och kristendom (Starhawk 1979: 23).

En annan känd wiccan vid namn Scott Cunningham skrev att det ökade intresset för wicca är ihopkopplat med den ökande medvetenheten kring miljöförstöring. Så här avslutar han förordet till sin bok “Wicca: A Guide for the Solitary Practitioner” från 1988:

[...] with the continuing interests in non traditional religions, concern over environmental destruction, and a wide interest in the Wiccan religion I hope this book partially answers one of the questions im most commonly asked: “What is Wicca?” (Cunningham 1988: 11).

Den nyhedniska rörelser har själv kopplat ihop sin religion med ekologisk medvetenhet men hur exakt diskuteras dessa frågor idag?

Syfte & frågeställning

I denna uppsats vill jag titta närmare på relationen mellan nyhedendom och miljöengagemang. Mer specifikt vill jag se dessa frågor diskuteras inom wiccanska kretsar. Min frågeställning är:

- Hur diskuteras klimat- och miljöfrågor inom samtida wicca?

Syftet är att få syn på samspelet mellan en andlig syn på naturen och hur det påverkar diskussionen kring aktuella frågor som rör miljön. De begreppen jag främst undersöker inkluderar miljö, klimat och ekologi.

Metod & material

För att svara på frågan tänker jag använda mig av kvalitativ innehållsanalys på olika hemsidor och nätforum som är dedikerade till wicca. Den tänkbara nackdelen med den här metoden är att det inte går att dra generella slutsatser utifrån den selektiva urvalet av material som jag gjort. Det är dock den metoden som passar bäst för den typen av undersökning jag vill göra men det är viktigt att påpeka att resultatet endast kommer visa vad en liten grupp wiccaner tycker och tänker kring ämnet. Jag är främst intresserad av hur folk inom

wicca-rörelsen diskuterar klimatfrågor. Det handlar om att ge en bild av diskussionen kring miljö- och klimatfrågor bland wiccaner. Jag kommer fokusera exklusivt på svenska källor.

Wicca som religion har en väldigt stark närvaro på internet. Många wiccaner blir introducerade till tron via internet (Granholt [red.] 2008: 77). Detta gör att det är högst relevant att fokusera på digitala källor. När jag har undersökt forumen och hemsidor har jag letat mig fram genom att söka efter ord som klimat, ekologi, miljö, klimat och olika variationer på dem (eko-, ekologiskt, miljöförstöring, klimatförändring, etc.) på sidorna.

Det finns ingen exakt statistik av antalet wiccaner i Sverige. Enligt Liselotte Frisk fanns det endast några tiotal wiccaner i Sverige kring 1998 om man endast räknade dem som är aktiva i covens¹ (Frisk 1998: 155). Suzanne Olsson uppskattade kring 2008 att det fanns ett par hundra wiccaner i Sverige och att de flesta av dem inte var knuten till något coven (Svanberg & Westerlund [Red.] 2008: 312). Det nyhedniska föreningen Vitkaförbundet säger sig ha mellan 100 - 200 medlemmar men spekulerar att det finns flera tusen personer som kallar häxor eller hedningar i Sverige idag² (Vitkaförbundet: Vanliga Frågor). Den här uppsatsen fokuserar endast på wiccaner som i någon bemärkelse är aktiva på internet så den redogör inte för tänkandet bland dem som faller utanför den gruppen även om det är möjligt att de har liknande tankar och perspektiv. Om antalet wiccaner som angetts stämmer så utgör de fortfarande en signifikant andel av dem. Av de anledningarna kan den här uppsatsen sägas att titta på vad som troligtvis är en signifikant del av den svenska wiccarörelsen.

Jag har valt att dela in mina källor i tre olika kategorier. Den första är *Frågor & svar* vilket syftar på hemsidor som har som syfte att informera allmänt om wicca och svarar på läsarfrågor. De sidorna inkluderar *wiccainfo.se* (numera nedlagt med finns arkiverade via Wayback Machine), *wicca.nu* och *wicca.se*. Jag kommer titta på hemsidornas svar på vanliga frågor om wicca samt annat material på sidorna som hjälper belysa svaren och satte det i en kontext. Alla dessa hemsidor är eller var drivna av människor som är en del av en större wiccansk församling. De är aktiva i ett coven eller medlem i en nyhednisk förening.

¹ En grupp wiccaner som träffas och genomför ritualer eller firar högtider tillsammans.

² Denna uppskattning inkluderar inte bara de som beskriver sig som wiccaner. Vitkaförbundet är också öppet för alla sorters hednatroende så deras medlemmar är inte bara wiccaner. Moderna häxa är inte heller alltid synonymt med wiccan. Mer om exakt skillnaden mellan dessa grupper och hur de överlappar under Begreppsdefinition och Historiskt Utveckling. Nu räcker det att konstatera att antalet organiserade wiccaner i Sverige är i de låga hundratalen och att vi har ett mörkertal kring solitära utövare.

Den andra är diskussionsforum som i någon utmärkelse fokuserar på wicca. Problemet här är att alla som är med och diskuterar kan inte sägas med säkerhet definiera sig själva som wiccaner. Eftersom många introducerar till wicca genom internet är folk i olika nivåer av religiös övertygelse. Många användare testar och utforskar sin religiösa identitet medan andra är mer dedikerade till wicca i deras offline liv också. I vissa fall kommer folk som är helt nya till wicca in med frågor och funderingar. I sådana situationer liknar forumen väldigt mycket *Frågor & Svar*-sidorna. De forumen jag har undersökt är *Svenska Wicca*³, *Häxor iFokus* och *Wicca iFokus* samt *Helgons* underforum för wicca. *Svenska Wicca* och *Helgon* kräver båda registrering för att kunna läsa inlägg medan iFokus-forumet är öppna för allmänheten.

Den sista kategorin har jag valt att kalla *Övriga Hemsidor* och är hemsidor som inte passar in i någon av de tidigare kategorierna. Det är en som fungerar mer som en personlig hemsida men vill också ge en generell bild av vad wicca är för dem som är nya. Den heter *wiccankraft.se* och drivs av en person som beskriver sig själv som en solitär häxa. Den andra är riktad på det mesta som har med häxor att göra men ger en hel del uppmärksamhet till specifikt wicca. Den heter *hexhus.se*. Totalt använder jag mig av material hämtat från nio hemsidor.

När det kommer till litteratur för att ge en större inblick i vad wicca är har jag använt mig av främst av Ronald Huttons *Triumph of the Moon* (1999), en av de mest genomgående akademiska verken kring framväxten av modern hedendom och wicca. Utöver det hänvisar jag också till Cowan och Bromleys *Cults and New Religions* (2015) för en mer samtida sammanfattning av wiccas historia. Dessutom Ethan Doyle Whites *Wicca: History, Belief and Practice in Modern Pagan Witchcraft* (2015). För en redovisning av wiccas relation till naturen har jag använt Viviane Crowleys artikel *Wicca as a Nature Religion* från antologin *Nature Religion Today* (1998). Mina primärkällor inkluderar två av den moderna häxrörelsens mest inflytelserika författare, Scott Cunningham och Starhawk. Både har redan diskuterats i inledningen. Cunninghams mest kända bok är *Wicca: A Guide for the Solitary Practitioner* (1988) som jag har citerat ifrån tidigare. Starhawks magnum opus är *The Spiral Dance* (1979) vars inflytande diskuteras mer i detalj i min historiska presentation av wicca. Jag har också vävt in John Breen och Mark Teeuwens *A New History of Shinto* i min

³ Tidigare tillgänglig via webbadressen svenskawicca.tk men finns numera att hitta på taptalk.com/groups/svenskawicca.

teoretiska utgångspunkt trots att det faller utanför mitt undersökningsämne för att problematisera begreppet naturreligion.

Min beskrivning av den svenska wicca rörelsen är hämtad ifrån tre verk. Först Liselotte Frisk *Nyreligiositet i Sverige* (1998). Många av de stora texterna skrivna om wicca är ifrån slutet av 1990-talet och är därför daterad. Därför har jag försökt använda mig av mer modern litteratur som komplement. Suzanne Olssons beskrivning av svenska wiccaner är hämtade ifrån *Religion i Sverige* (2008) vilket tillsammans med Markus Hellstens från *Perspektiv på esoterisk nyandlighet: Religionsvetenskapliga skrifter nr 72* (2008) är den mest samtida dokumentationen av nordisk wicca jag har hittat.

Begreppsdefinitioner

När det kommer till wicca kan begrepp som religion vara problematiska. Huruvida wicca kan definieras som religion beror på vad vi lägger i själva religionsbegreppet. I Finland har wiccaner försökt officiellt registrera sig som religiösa samfund men fått avslag med motivationen att de inte uppfyller de kraven som behövs enligt landets lagstiftning. Samtidigt är försöket att bli registrerat som ett trossamfund ett bevis på att det finns folk inom wicca som definierar sig som en del av en religion. Forskare som Markus Hellsten menar också att wicca uppfyller de flesta av kraven som de akademiska definitionerna av religion efterfrågar såsom tro på ett högre väsen, en lära som skapar mening i tillvaron, ritualer och ceremonier samt en känsla av tillhörighet (Granholt [red.] 2008: 76 - 77). Av dessa anledningar anser jag det är legitimt att beskriva wicca som en religion. Jag kommer även använda begreppet "tro" vilket för mig i den här kontexten har samma innebörd.

Wicca beskrivs ofta som en nypaganistiska eller nyhednisk religion. Begreppen betyder ungefär samma sak och jag kommer använda de som utbytbara med varandra i min undersökning⁴. Både hedning och pagan hade ursprungligen negativa konnotationer och används av kristna på dem som inte delade deras tro. Det bar på associationer av avgudadyrkan, okunnighet och våldsamt (Hutton 1999: 4 - 5). Det var inget begrepp som

⁴ Skillnaden uttrycker främst i andra språk. I engelska är "pagan" och "heathen" inte riktigt samma sak och wicca är mer troligt att beskrivas som "pagan" snarare än "heathen". På svenska är begreppet pagan ovanligt i vardagligt tal men många wiccaner och använder termer som nypaganistisk för att beskriva sin tro men jag ser ingen tydlig skillnad med termen hednisk och många använder det på sig själva också. Därför har jag valt att behandla de som synonyma i det här sammanhanget.

folk använde för att beskriva sig själva eller sin tro. Upplysningstiden skapade kontexten för hedendom att få en mer positiv eller i alla fall först mer neutral konnotation.

Upplysningsfilosoferna ifrågasatte det traditionella narrativet där kristendomens seger över hedendomen sågs som en triumf för mänskligheten. Flera av dem såg fortfarande hedendomen som uttryck för vidskeplighet. Romantikens författare å andra sidan delade skepticismen mot organiserade religioner men med sin förkärlek för naturen samt romantiserade bild av ett idylliskt förflutna la grunden för den moderna hedendomen (Hutton 1999: 21 - 22). Nyhedendom innefattar utöver wicca även modern asatro och olika former av shamanism. Även om dessa grupper utgör skilda traditioner med egna ritualer, trosuppfattningar och organisationer så överlappar de till en viss del. Svenska wiccaner har ofta specifikt nordiska inslag hämtade från asatro i sitt utövande⁵. Gemensamma samlingsorgan inkluderar det svenska Vitkaförbundet som från början hette Swedish Wicca Association men numera är öppet för alla former av hedendom (Svanberg & Westerlund [red.] 2008: 312) och den svenska grenen av den internationella organisationen Pagan Federation (Frisk 1998: 155).

Prefixet "ny" är kontroversiellt bland dessa grupper eftersom de flesta av dem, inklusive wicca, anser sig själva vara en del av en religiös tradition som går tillbaka flera tusen år. I fallet wicca så vilar detta på historiska påståenden som har ifrågasatts av akademiker. Jag kommer diskutera detta utförligare när jag presenterar wiccas historiska framväxt. Oavsett så tar jag inte ställning om när wicca eller någon annan form av nyhedendom uppstod utan att den är ny i den bemärkelsen att det refererar till hedniska grupper som är aktiva i modern tid, 1900-talet och framåt. Min undersökning fokuserar specifikt på häxor och wiccaner som varit aktiva under 2000-talets två första årtionden.

Nyhedendisk teologi, ett begrepp som jag använder här trots dess kristna konnotationer för att beskriva en metafysisk andlig världsbild, innefattar ofta drag av panteism. Panteism ser Gud som en del av världen. Wicca har ofta en panteistisk syn på det gudomliga (Frisk 1998: 156).

När det kommer till begrepp såsom ekologi, miljö och klimat så är även de väldigt beroende av sitt sammanhang. Hur hållbarhet och ekologi definieras kommer variera och ofta

⁵ En användare som går under namnet Sommarek och är moderator på Wicca iFokus dyrkar den nordiska guden Loki vilket visar på svårigheten att skilja de hedniska traditionerna ifrån varandra i alla fall när det kommer till online människor.

definieras av materialet. Samtidigt så kollar jag inte på alla användningar av ord som till exempel miljö eller klimat svåra då de i vissa situationer kan syfta på saker som inte är relevanta. Till exempel kan miljö syfta på ett socialt sammanhang eller en större omgivning i största allmänhet. Jag tar inte upp användning av dessa begrepp i källmaterialet som faller in under sådana definitioner. De exemplen jag tar upp är situationer där diskussion är i någon bemärkelse kopplat till naturen eller klimatförändring.

Forskningsläge

Det finns rätt mycket skrivet om wicca. Även svensk wicca har tagits upp i ett flertal akademiska publikationer dock ofta i kontexten av att vara en av många nya religiösa rörelser i Sverige. Om vi litar på Olssons uppskattning att wiccaner i Sverige rör sig i hundratalen så är det dock en väldigt studerad religion jämfört med antalet människor som praktiserar den.

Liselotte Frisk skrev i *Nyreligiositet i Sverige* (1998) att den växande närvaron av häxor som endast har kontakt med andra häxor via internet var ett ämne som det har forskats väldigt lite om (Frisk 1998: 155). Tjugo år senare finns det fortfarande väldigt lite skrivet om det på svenska universitet. De uppsatser som skrivits inom religionsvetenskap som analyserat svenska wicca har ibland utgått ifrån digitalt material som litteratur men ingen analys har gjorts utav det materialet utifrån ett miljöperspektiv.

När det kommer till relationen mellan den samtida wiccarörelsen och miljöaktivism har den dokumenteras av bland annat Vivianne Crowley som beskriver den moderna wicca-rörelsens relation till klimataktivism som hårt sammankopplade. Enligt henne är många wiccaner aktiva inom miljöorganisationer och söker sig dit på grund av sin tro.

Many of today's Wiccans belong to environmental groups, some Wiccan and Pagan groups are created specifically to focus on environmental concerns, and many cite environmental concerns as one of their reasons for becoming Wiccan.

Samtida wicca grupper har enligt Crowley inte bara miljöaktivism högt uppe på agendan utan det är även en viktig faktor i deras religiösa uppvaknande. Crowley menar att det kommer naturligt ur wiccas panteistiska på naturen. "It can be argued that from nature worship to environmentalism and back again is a logical progression." (Crowley 1998). Andra håller dock inte med om att naturreligion i praktiken måste leda till ekologiskt tänkande. John Breen

och Mark Teeuwen beskriver i sin bok *A New History of Shinto* om dissonansen mellan hur den japanska religionen shinto förhåller sig till naturen i teorin med dess praktik. Shinto är likt wicca i att det i engelskspråkiga texter ofta beskrivs som en “nature religion” eller det liknande begreppet “earth religion”. Shinto är centrerat kring tro på andar som finns i naturen. I slutet av 90-talet och början av 00-talet hamnade NAS⁶, shintos största nutida administrativa organisation, i konflikt med flera miljögrupper inklusive Greenpeace Japan över byggandet av ett kärnkraftverk. NAS sålde mark som tillhörde en shinto-helgedom till ett energibolag för byggandet av ett nytt kraftverk trots protester. Breen och Teeuwen menar att det finns en stor skillnad i hur NAS vill framställa shinto som religion och dess relation till naturen utåt, särskilt när det riktar sig till en västerländsk publik, och vad organisationen sen i praktiken faktiskt gör (Breen & Teeuwen 2010: 2017 - 208). Därför går det inte automatiskt att anta att en så kallad naturreligion innefattar ekologiskt tänkande. Natur betyder olika saker för många olika människor. För de brittiska nationalromantiska författare som föregick och inspirerade den moderna hedendomen var naturen synonymt med den engelska landsbygden (Hutton 1999: 154). Wiccaforskaren Ethan Doyle White menar att konceptet av naturreligion som en kategori för att förstå en rad olika religiösa traditioner är i problematiskt på grund av att det ignorerar den historiska och kulturella kontexten kring begreppet (Doyle White 2016: 8).

Bakgrund

Ordet wicca har sitt ursprung i ett gammalt anglo-saxiskt ord för häxa och är besläktat med det moderna engelska ordet “witch” (Hutton 1999: 241). Wicca är dock inte synonymt med modern häxkonst generellt. Som regel identifierar sig wiccaner som häxor men alla häxor kan inte sägas vara en del av wicca som syftar på en specifik religiös tradition. Enkelt uttryckt - alla wiccaner är häxor men alla häxor är inte wiccaner (Cowan & Bromley 2015: 194).

Wicca som modern religiös rörelse kan spåras tillbaka till 1940-talet och en man vid namn Gerald Gardner. Gardner var en pensionerad tjänsteman inom det brittiska imperiet, amatörarkeolog och folklorist. I och med publicering av boken *Witchcraft Today* 1954 blev han ansiktet utåt för modern häxkonst (Cowan & Bromley 2015: 194 - 195). Gardner såg sig själv inte vara grundare till någon ny religion. Han påstod sig ha blivit initierad in i en redan existerande uråldrig tradition som överlevt till modern tid. Häxkonst var olagligt enligt

⁶ *National Association of Shrines*

brittisk lag fram till 1951. Det var inte förrän efter avskaffandet av dessa lagar som det var möjligt för medlemmarna av denna hedniska häxreligion att träda fram. Gardner såg det som sin uppgift att informera världen om existensen av modern häxkonst (Hutton 1999: 205 - 206). Gardner kom själv att initiera flera nya häxor in i tron bland annat Doreen Valiente. Valiente blev översteprästinna i deras gemensamma coven och kom att fungera som Gardners högra hand. Tillsammans skrev dem *Book of Shadows* som samlade ihop Gardners idéer till en sammanhängande text för praktiskt magiskt utövande (Cowan & Bromley 2015: 196 - 197). Gardner kallade tron för "wicca" (Hutton 1999: 241).

De flesta akademiska historiker har tvivlat på Gardners påstående om att ha upptäckt en genuin forntida hednisk religion (Hutton 1999: 206 - 207). Gardner var dock inte ensam med att påstå att häxkonst överlevt till modern tid. Margaret Murray var en brittisk egyptolog som menade att häxbränningarna hade riktat sig mot utövare av en antik religion som funnits över hela Europa och överlevt kristendomens intåg. Hennes bok *The Witch Cult in Western Europe* från 1921 bemöttes med skepticism av andra historiker men fann sin publik hos bland annat Gerald Gardner som menade att det var den tradition hon beskrev han fortsatte i (Hutton 1999: 195). Murray fick skriva förordet till Gardners *Witchcraft Today* (Hutton 1999: 224). Gardner var också i kontakt med den brittiska ockultisten Aleister Crowley och Crowleys magiska system kom att ha inflytande på Gardner (Cowan & Bromley 2015: 196).

På 70-talet slog wicca och nyhedendom generellt igenom i USA (Hutton 1999: 340). Speciellt viktig för utformningen av amerikansk wicca och religionen i helhet är Miriam Simos, mer känd under sitt alias Starhawk. Hennes inflytande grundar sig på hennes bok *The Spiral Dance: A Rebirth of the Ancient Religion of the Great Goddess* som blev en klassiker inom wiccarörelsen. Starhawk var upplärd inom gardneriansk wicca men hennes tänkande kom att skilja sig från Gerald Gardner på många sätt. *The Spiral Dance* lånade teorier från bland annat radikalfeminister som Mary Daly. Inom tidiga wicca sågs könen som binära och kompletterande till varandra. Här så får wicca en starkt feministiskt prägel och att vara häxa blir ett uttryck för kvinnlig frigörelse. Häxbränningarna sågs som ett uttryck för patriarkalt våld (Hutton 1999: 341). Generellt så sker det ett skifte politiskt. Gardner och de tidiga häxorna var i stor utsträckning konservativa (Hutton 1999: 360). Här får wicca en mer vänsterpolitiskt och liberal association med intressen som feminism men även kopplingar till miljörelsen och ekologi (Hutton 1999: 346).

Wicca är en relativt liten tro och precis som att nyhedendom hade sitt ursprung i idéer hämtade från romantisk litteratur fortsätter wicca att forma populärkultur och återigen formas av det (Cowan & Bromley 2015: 193). Wicca blev etablerat i Sverige på 80-talet (Svanberg & Westlund [red.] 2008: 312).

Inom wicca så dyrkas främst två gudomligheter som ofta bara benämns som Guden och Gudinnan. Både kan ta olika former och identifieras ofta att vara ett med naturen fast på olika sätt. Guden avbildas ofta som den behornade guden, en djurisk manlig figur med horn. Den formen liknar den grekiska guden pan samt kristna avbildningar av djävulen (Hutton 1999). Dock så är wiccaner väldigt tydliga med att de varken tror på eller dyrkar djävulen.

Gudinnan är kopplade till idén av Moder Jord och ses som en manifestation av naturen. Hon delas ofta upp i tre figurer: jungfrun, moder och gammal kvinna. I vissa inriktningar betonas Gudinnan över Guden eller dyrkas exklusivt (Frisk 1998: 156).

Wiccaner har generellt som moralisk guide "The Wiccan Redde", ibland översatt till det wiccanska rådet. Det säger, "Do what ye will an ye harm none." och utformades ursprungligen av Gerald Gardner. På svenska har det bland annat formulerats som "Gör vad du vill så länge du inte skadar någon." (Frisk 1998: 157).

Undersökning

Frågor & svar

WiccaInfo.se

WiccaInfo.se är en hemsida som var aktiv mellan 2006 och 2015. Från och med 2016 leder adressen numera fram till en sida där det står: "NEDLAGT. WiccaInfo har lagt ner" (WiccaInfo: Farväl). Sidan hänvisar istället besökaren vidare till wicca.nu och wicca.se. Den gamla hemsidan finns dock arkiverad och tillgänglig via internetarkivet Wayback Machine.

Under rubriken *Om Siten* kunde man läsa att sidan drevs av "ett litet gäng wiccaner i Stockholmstrakten".⁷ Det handlade om en mindre grupp av wiccaner som de flesta av dem tillhörde samma tradition och coven. Som adressen antyder innehöll sidan mycket information för folk som är intresserade att lära sig mer om wicca. Skribenterna var dock

⁷Just den här meningen är med i alla versioner av sidan mellan 2006 - 2015 även om informationen kring vilka som exakt är ansvariga för sidan förändras.

ödmjuka med att inte göra alltför stora påståenden om att reflektera wicca i stort. Detta är ett återkommande drag hos många wicca-hemsidor som går att se. "Det som skrivs här kommer naturligtvis vara färgat av skribenternas åsikter och erfarenheter.", skrev administratörerna tillsammans med en mejladress specifikt för andra wiccaner att höra av sig till med feedback om hur de kan förbättra informationen på sidan (WiccaInfo: Om Siten)

Genom att klicka på länken *För dig som inte vet vad wicca är* på framsidan gav författarna av sidan en introduktion för nybörjare av vad det innebär att vara wiccan. En av underrubrikerna är *Ekologi*. "Alla wiccaner jag känner är mycket mer ekologiskt medvetna än genomsnittsmänniskan.", stod det. I praktiken innebär detta att wiccaner försöker återvinna så mycket skräp som möjligt och att när de träffas ute i skogen för att göra ritualer är det ofta mindre nedskräpat efteråt än när de kom dit. Den religiösa motivationen till detta lyder:

Gudinnan och naturen omkring oss är i någon mening samma sak. Om vi vördar och uppskattar Gudinnan, så *måste* vi också värda och uppskatta naturen.

Här blir alltså uppskattning för naturen en fråga om nedskräpning och att hålla rent. En lokal uppskattning för naturen snarare än en globalt miljöperspektiv. Under rubriken *Diet* står det mer om hur wiccaner påverkas av deras ekologiska medvetenhet. Mellan en tredjedel och hälften av alla wiccaner hen har träffat är vegetarianer eller veganer. Detta görs av en ovilja att stödja köttindustrin och bidra till en annan varelses lidande. De som inte är vegetarianer försöker också mestadels köpa ekologiskt producerad mat (WiccaInfo: Introduktion). Motivet diskuteras inte utförligt utöver en ovilja att skada levande ting. Det kopplas inte heller ihop med den miljöpåverkan som köttkonsumtion har men författaren gör däremot en koppling mellan att vara vegetarian och leva ekologiskt.

Under läsarfrågor låg svar på många olika frågor om wicca som folk har skickat in. Totalt hade sidan över 750 besvarade frågor i sin katalog när den lades ner. Endast ett par stycken av dessa kan sägas röra miljö i någon bemärkelse (WiccaInfo: Läsarfrågor I). Svaren är skrivna av flera personer och ibland ges det mer än ett svar på samma fråga vilket visar på hur olika åsikter wiccaner kan ha.

Fråga 213 skickades in 1 februari 2008 av en gymnasieelev som har en lista på ämnen som hen vill ha svar på angående wicca. Ämnen som tas upp är bland annat människosyn, gudsbild och etik samt vad dessa har för konsekvenser på wiccaners agerande. Signaturen

Räv skriver på det sistnämnda ett svar som liknar det som stod på introduktionen av hemsidan. "Wiccaner är i allmänhet ekologiskt medvetna, en hel del är vegetarianer." (WiccaInfo: Läsarfrågor II).

Fråga 448 inskickad 9 april 2010 handlar om huruvida wiccaner måste vara vegetarianer. Användaren som kallar sig Silver svarar nej men att många köper ekologiskt (WiccaInfo: Läsarfrågor III). Som svar på fråga 601 inskickad 29 februari 2012 gav Silver som också handlar om vegetarianism en annorlunda bild av relationen mellan wicca och vegetarianism från den som gavs på introduktionen av hemsidan. Istället för att uppemot hälften är vegetarianer så skriver Silver att, "Jag känner faktiskt inte så många wiccaner som är vegetarianer, men de som är det tror jag inte är det av religiösa skäl utan kanske av ideologiska/filosofiska skäl." (WiccaInfo: Läsarfrågor IV)⁸. Inte bara verkar det vara mycket färre wiccaner som är vegetarianer utan det kopplas inte ihop med deras andliga världsbild. Räv och Silver har uppenbarligen två väldigt olika uppfattningar om hur vanligt det är med vegetarianism inom wicca.

En annan fråga som kommer upp är om hur ritualer ska utföras på bästa sätt. Fråga 45 från 11 juni 2006 handlar om vilka gåvor som kan ges till Guden och Gudinnan. Helst ska det vara något som inte förstör miljön (WiccaInfo: Läsarfrågor V) Svaret på fråga 249 från 21 juni 2008 som också tacklar vad som är acceptabelt att offra i naturen är mer konkret. Undertecknad Räv säger att det ska vara nedbrytbart och inte innehålla miljögifter (WiccaInfo: Läsarfrågor VI)⁹. Båda frågorna visar på hur wiccaners praktiska utövande går ihop med miljötank och att det är viktigt att de religiösa ritualerna är miljövänliga. Alltså är den religiösa vördnaden för naturen inte bara symbolisk utan ihopkopplad med ett ekologiskt tänkande för personerna bakom *WiccaInfo*.

En femtonårig kille som funderar att konvertera från kristendom till wicca frågade 7 augusti 2009 undrar om det är en synd att köra bensindrivna fordon och om det är tillåtet att han har

⁸ Frågan är inte om vegetarianism från ett miljöperspektiv utan ett hälsoperspektiv men eftersom vegetarianism kopplas ihop med ekologi i andra frågor och delar av hemsidan är det relevant att se hur perspektivet skiljer sig ifrån. Frågan får svar från tre personer där bland annat Jenny C skriver precis som Räv att de flesta är vegetarianer av filosofiska skäl (snarare än hälsoskäl) men gör inte en distinktion mellan religiöst och filosofiskt i sitt svar. Majoriteten av svaren går ut på att förklara att det är okej att vara överviktig och wiccan.

⁹ Personen som ställer frågan undrar också om en behöver vegetarian för att vara wiccan på vilket Räv även här är tydligt med att det inte är ett krav.

en eu-moppe. Han vill inte använda den eftersom han är rädd att bli straffad av Guden och Gudinnan om han förstör miljön. Cicci svarar att synd existerar inte i wicca på samma sätt som inom andra religioner. Hon tillägger att det iförsig inte är bra att förorena naturen men att “den enda som kommer att straffa dig är eventuellt ditt eget samvete och för många är det illa nog.” (WiccaInfo: Läsarfrågor VII). Alltså finns det inga konkreta konsekvenser utav negativt beteende gentemot miljön. Det är mer en andlig inre process. Wiccaner genom sin syn på naturen kan komma att bli mer ekologiskt medvetna men det finns inga övernaturliga straff ifall dem inte är det.

Wicca.nu

Wicca.nu är en hemsida som startades 2009 och beskriver sig som en samlingsplats för att hitta lättillgänglig information om wicca på svenska. Personen som startade hemsidan skriver under fliken *Om Sidan* att den kom till på grund av bristen av bra information om wicca på svenska och att den information som fanns inte gav en sammanhängande bild av tron (Wicca.nu: Om Sidan). Sidan drivs av en person som beskriver sig själv som “...en kille på 44 år, som i nyhedniska sammanhang kallar mig för Onn” . Precis som *WiccaInfo* vill sidan undvika att framstå som en auktoritet med rätt att bestämma över vad som är wicca. Han gör det tydligt att sidan endast representerar hans egen syn på wicca, även om det är menat att ge en övergripande bild av tron, så kan andra häxor ha annan bild av tron. Onn är enligt egen beskrivning en solitär häxa och praktiserar själv men är upplärd inom ett coven. Han bor inte längre i Sverige men varit aktiv på många svenska wiccaforum bland annat det på Helgon.se (Wicca.nu: Om Mig). Onn har också uppenbarligen någon form av kontakt med den större svenska wiccarörelsen eftersom hemsidan har en lista på aktiva covens som det går att ta kontakt med (Wicca.nu: Svenska Coven). Wicca.nu är också en fortfarande aktiv hemsidan och uppdaterades så sent som 3 december 2018 med ett inlägg för att informera om Vintersolståndet, även känd som Yule, en högtid som wiccaner firar (Wicca.nu: Hem).

Under *Frågor & Svar* ges svar på frågor som folk skickat in kring wicca. Totalt finns det 168 inlägg på sidan som publicerades mellan 2009 och 2014 (Wicca.nu: Frågor & svar I). Av dessa så nämner 21 stycken i någon utsträckning ekologi, klimat, miljöförstöring eller global uppvärmning.

Första gången är fråga 10 som handlar om wicca i samhället och publicerades 7 december 2009. Personen undrar hur wicca ställer sig till resten av samhället och om de drar sig undan

från omvärlden i någon utsträckning. Svaret säger att wiccaner är generellt toleranta mot andras livsval, och inte drar sig undan samtidigt som de inte heller skyltar med sin tro. I slutet står det också att många är miljömedvetna vilket också påverkar deras förhållning till omgivningen men specificerar inte på vilket sätt (Wicca.nu: Frågor & svar II).¹⁰

I fråga 24 så frågar en 17 årig tjej som är “väldigt inne på det här med wicca och hedniska religioner” hur hon som student kan få in religionen mer i vardagen vilket enligt henne är svårt som tonåring¹¹ samt hjälp med en magisk ritual. Svaret publicerat 1 april 2010 ger en lång beskrivning av en renande magisk ritual. När det kommer till vardagshandlingar rekommenderas det att handla miljövänligt.

Rena vardagshandlingar kan också kopplas till en wiccansk grundsyn: att handla ekologiska och lokalproducerade varor hänger ihop med hållbarhetstänkande, återvinning likaså.

Här får vi ett konkret exempel på vad det innebär för Onn¹² på vilket sätt som wiccashäxors miljömedvetenhet påverkar deras agerande (Wicca.nu: Frågor & svar II).¹³

Fråga 166 från 11 april 2014 handlar om hur wicca förhåller sig till den västerländska kulturen i stort på vilket svaret är att wicca stämmer bra överens med västerländska ideal kring jämlikhet och frihet men att de ställer sig kritisk till konsumtionskulturen. Wiccas betoning av jordens gudomlighet och att människan inte har en särställning gentemot naturen lyfts fram.

Å andra sidan kan man se en tydlig motsättning mellan västvärldens konsumtionskultur och kapitalism på bekostnad av miljö och människors livskvalitet, och Wiccas betoning av jordens gudomlighet där det är varje människas ansvar att leva ett så hållbart och miljövänligt liv som möjligt (Wicca.nu: Frågor & svar I).

¹⁰ Även fråga 153 nämner denna vaga miljömedvetenhet (Wicca.nu: Frågor & svar I)

¹¹ Det är 18 årsgräns för att gå med i de flesta coven vilket är troligen varför hon uppfattar det är svårt att praktisera wicca.

¹² Eftersom det står under Om Sidan att Onn driver hemsidan själv och det inte står något annat så tolkar jag det som att det är en och samma person som har svarat på alla frågor.

¹³ Fråga 33, 51, 73, 89, 109, 147 ger liknande svar och nämner att handla ekologiskt, köpa mindre onödiga saker eller att återvinna som viktigt.

Fråga 158, 22 september 2013, handlar om det finns några specifika matregler inom wicca. Svaret är det är vanligt utöver att handla ekologiskt med vegetarianism men att det är långt ifrån majoriteten som avstår från kött men att vissa tolkar Wiccan Rede på det sättet (Wicca.nu: Frågor & svar I). Under fråga 126 från mitten av 2012 nämns det att den cykliska synen på tiden och världen gör att det är extra viktigt med ekologisk hållbarhet för wiccaner (Wicca.nu: Frågor & svar VI). Under rubriken *Etik* inom Wicca på en annan del av hemsidan så diskuteras det huruvida en lever upp till det wiccas moraliska axiom *Om det ingen skadar, gör som du vill*.

Jag måste äta för att överleva, men om jag drar gränsen för vad skada innebär vid att ta livet av djur, så väljer jag kanske att bli vegetarian. Om jag å andra sidan tycker det är okej att äta kött kan jag välja lokalproducerat, ekologiskt kött där djuren fått ett så bra liv som möjligt

Det diskuteras också för vad gränsen för vad det innebär att göra skada, och vilka varelser som det gäller. Räknas andeväsen och växter också in? Onn slår dock fast i att det inte handlar om en moralisk lag, utan ett råd som du ska försöka så gott som du ska göra ditt bästa att leva efter (Wicca.nu: Etik).

Svaret på fråga 64 nämner också wiccaner som är aktiva inom miljögrupper och sysslar med politisk aktivism inom det området och fråga 72 nämner att det finns dem som kämpar mot miljöförstöring (Wicca.nu: Frågor & svar III). Det tas även upp i svaret på fråga 110 som diskuterar wiccas påverkan på dagens samhälle och historia.

Eftersom Wicca är en religion med starkt fokus på naturen har också många enskilda wiccaner och wiccanska grupper varit aktiva inom miljörörelsen, och den wiccanska synen på världen som levande och gudomlig stämmer väl överens med tanken om Gaiateorin, som haft inflytande på denna rörelse.

Det förtydligas dock att detta är pågrund av en övergripande gemensamma intressen snarare än wiccas inflytande på rörelsen (Wicca.nu: Frågor & svar I).¹⁴

Fråga 143 handlar om varför fler människor söker till wicca. Här ger Onn ett perspektiv som påminner om Scott Cunningham, författaren till *Wicca: A Guide for the Solitary Practitioner*, som nämndes i inledningen. Han menade att det ökande intresset för wicca ökar

¹⁴Fråga 162 är även inne på samma spår.

hänger ihop med den växande vetenskapen kring klimatkrisen. Han kontrasterar också den kristna synen på det gudomliga med den hedniska på samma sätt som Lynn White Jr gjorde i sin artikel.

Jag tror att en hel del människor som till exempel är kristna är det för att de känner ett behov efter närhet till det Gudomliga, men inte vet att man kan hänga med andra gudar än Jesus och hans pappa. Jag tror också att det ökande miljömedvetandet får folk att vända sig till religioner som ser människan som en del av naturen snarare än någon som står utanför och över den. (Wicca.nu: Frågor & svar I)

Idén att det finns en stark skillnad kring synen på naturen mellan hedendom och kristendom delas inte bara utav forskare såsom White utan även bland wiccaner såsom Starhawk samt personen bakom wicca.nu. Fråga 161 undrar om hur wicca ställer sig till moderna politiska företeelser bland annat HBTQ-frågor och global uppvärmning. Svaret på den senare delen lyder såhär:

Wicca är en religion med stark koppling till naturen och jorden, där de flesta har en ganska vetenskaplig syn på hur världen fungerar, så uppfattar nog de allra flesta wiccaner klimatförändring och global uppvärmning som allvarliga problem, som man mer eller mindre aktivt vill arbeta för att göra något åt. (Wicca.nu: Frågor & svar I)

Fråga 168 handlar om vad det är man vill åstadkomma med sina häxkonster. Svaret skiljer på rituell magi som används i högtider och mer praktisk som kan gå ut på att hela eller hjälpa någon hitta ett jobb. "Det händer också att man gör ritualer inriktade på att stötta miljöarbete eller liknande." (Wicca.nu: Frågor & svar I)

Generellt kan det sägas att miljön, klimatförändring och hållbart levande är ett återkommande tema på *wicca.nu*. I vissa fall tas det upp specifikt av den som ställer frågan men i ett flertal tillfällen är det personen som svarar som väljer att ta upp ämnet. Vid de flesta tillfällen läggs ansvaret på individen att leva på ett hållbart sätt men i några av svaren lyfts den politiska engagemangen bland wiccaner fram.

Wicca.se

Wicca.se är en systemsida till wicca.nu. Båda kan ses som en fortsättning på *WiccaInfo* eftersom den nedlagda sidan numera länkar till båda.¹⁵ Wicca.se är dock inte lika

¹⁵ Dock så skapades Wicca.nu och Wicca.se innan WiccaInfo lades ner

genomgående i sin beskrivning av tron som wicca.nu. Under fliken *Om Wicca.se* står det följande: “Wicca.se drivs ideellt av en liten grupp wiccaner från Svensk Initiatorisk Wicca och Gardneriansk Wicca.”. Wicca.nu och wicca.se länkar också båda till varandra. Dessutom innehåller de ungefär samma kontaktinformation till specifika svenska covens och nyhedniska organisationer. Det visar att båda är en del av ett större wiccanskt nätverk. Bägge länkar också till Pagan Federation International Skandinaviens hemsida. På så sätt är de också kopplade till ett större svensk hedniskt gemenskap.

På sidans blogg kan man läsa inlägg om olika ämnen. 17 november 2016 publicerades ett inlägg av Peter Andersson som riktar sig främst till skolelever som svarar på flera vanliga frågor om wicca. Utöver Peter så ger också Ida och Anna varsitt svar på varje fråga för att visa på pluraliteten av åsikter inom wicca. Frågorna som det svaras på inkluderar bland annat hur wiccaner ser på döden, vilka heliga texter som finns inom tron och förhållandet till modern vetenskap. Utöver det finns en fråga om hur wiccaner förhåller sig till det moderna samhället. Ida skriver angående wicca och samtiden att wiccaner förhåller sig till samhället på samma sätt som folk i stort, och kan ha vilka politiska åsikter som helst. Det finns inga krav från religionens håll att tycka och tänka på ett specifikt sätt men tycker sig se vissa åsikter vara återkommande bland wiccaner när det kommer till bland annat miljö.

Däremot tycker jag det verkar som om den wiccanska världssynen tenderar att ge upphov till vissa åsikter, tex angående miljöfrågor, djurvälstånd och allmänt att andra människor ska behandlas med tolerans och respekt och ha samma rättigheter (Wicca.se: Inlägg I)

Exakt vad dessa åsikter är eller hur de appliceras i praktiken specificeras inte. Ett inlägg från 27 april 2017 ger tips på hur en kan praktisera wicca i vardagen och ger en mer konkret bild av wiccansk ställning i miljöfrågor. Inlägget är skrivet av Amanda och ger liknande råd som det som synts i frågesidan på wicca.nu. I inlägget ges råd av både andligt slag som att gå ut i naturen och “känna av elementen” men även praktiska livsstil råd som att inte slösa resurser, köpa ekologiskt mat eller att cykla/åka buss istället för att köra bil. Huvudtemat verkar vara att inte släppa ut sådant som skadar Moder Jord men även att visa tacksamhet för det man har fått genom att ta vara på allt. Den tacksamhet kan visas genom att “offra lite mat till makterna då och då. En matsked av det du lagat, eller det du druckit.” vilket kan ses som att motsäga

förslaget om att inte slösa resurser. Inlägget avslutas med att uppmuntra sina läsare till att inte köpa så många kristaller.

Köp inte ALLA kristaller - gruvindustrin för att gräva upp fina kristaller som vi kan ha på altaret är faktiskt ganska bedrövlig. Det är inte bra för varken människor eller miljön. Använder jag och frun kristaller? Ja. Men, vi är väldigt sparsamma i att köpa nya kristaller (Wicca.se: Inlägg II)

Här finns det alltså en konflikt mellan vad tron lär ut, värna om naturen och planeten, med dess rituella praktik. I det här fallet användningen av kristaller som religiös symbol.

Diskussionsforum

Häxor iFokus

iFokus är en hemsida som är hem för flera olika communities och hostar många forum. Mer än ett av dem riktar in sig på nyhedendom eller häxkonst. Det finns bland annat Wicca iFokus men även Häxor iFokus och Hedendom iFokus. Både är större än wicca forumet eftersom de fångar in en bredare grupp. De överlappar också båda i ämne och många medlemmar är aktiva i flera av forumen. Jag kommer främst fokusera på Wicca iFokus men vill påpeka att det handlar om en bredare community och börjar med Häxor iFokus.

Forumet Wicca iFokus startades 2012. Innan dess var flera medlemmar aktiva på Häxor iFokus som också har Wicca som en underkategori. Till exempel kan man läsa i en tråd från 2007 med titeln *Wicca del 1: Vad är wicca?* om tron. Grundaren till tråden skriver i sin introduktion wicca att det är “dyrkan av naturen i form av Gudinnan och Guden och vördnad och respekt för Moder Jord är centralt inom den wiccanska tron. Naturen är dess tempel.” (Häxor iFokus: Tråd I).

Ett inlägg från 2008 heter “Häxan + naturen!”¹⁶ handlar om häxans samarbete med naturen. Användaren BiGavia skriver att sin väg till häxeri gick genom många miljöorganisationer. Tråden har totalt 17 svar där andra häxor även beskriver att de jobbat för organisationer såsom Greenpeace (Häxor iFokus: Tråd II).

¹⁶ Inlägget är dock inte specifikt om wicca och är inte kategoriserat i forumets Wicca sektion. Men flera användare har också skrivit inlägg på Wicca iFokus.

Wicca iFokus

Idén om att skapa ett separat iFokus forum för wicca diskuterades först i ett flertal trådar på Häxor iFokus inna forumet lanserades 2012 (Häxor iFokus III). Ett tidigt inlägg som handlar just om miljö har titeln "Bli miljömedveten!". Författaren till tråden ger liknande rekommendationer om att återvinna, inte slösa med vatten och spara el som generellt påminner som vi såg på *wicca.nu* och *wicca.se*. Inlägget får 13 svar och alla verkar hålla med om premissen att det är generellt viktigt att bry sig om miljön. Användaren Nocturnal Creature skriver:

Naturen är ju vårt heliga rum, vår "kyrka" vårt "tempel". Självklart är ingen perfekt. Men man bör absolut tänka på att vara miljömedveten, ta hand naturen och moderjord ^^

Ett svar på tråden rekommenderar också att använda substitut istället för kristaller och liknande "eftersom det är en vidrig industri" (Wicca iFokus: Tråd I). Här har vi samma fråga som senare kom att komma upp på *wicca.se*. Om hur etiskt det är som wiccan att använda sig av kristaller i religiöst syfte. En liknande diskussion sker gällande att rulla sina egna bivaxljus istället för att köpa stearin. Brinnande ljus är en vanlig del av wiccanska ritualer och i en tråd publicerad 26 februari 2014 med 20 inlägg nämns det av 3 olika användare att det är en fördel att ha bivaxljus istället för stearin på grund av miljöavtrycket (Wicca iFokus: Tråd II). Här finns det alltså också ett samspel mellan ritual och tro där ritualen måste anpassas för att göras så miljövänlig som möjligt.

Ett till tema som återkommer på Wicca iFokus som vi också sett tidigare är diskussionen kring mat, ekologi och vegetarianism. I tråden "hur tänker ni runt mat?" startat av scheidel 4 augusti 2014 skriver hen att hen har "betraktat mat som en gåva från gudarna och själva matlagningen och ätandet som en religiös handling." men har svårt att njuta av maten nuförtiden på grund av alla kemikalier som finns i den samt, dess påverkan på miljön och även hur djur behandlas. Tråden innehåller totalt 7 inlägg där två säger att de vegetarianer helt och en "smått börjar bli det.". Användaren NeonNea skriver att motivation till att bli vegetarian var av "miljöskäl, men även religiöst." Trådförfattaren scheidel säger också att hen brukade vara det och funderar att gå tillbaka men äter kött på grund av människan är allätare och att människan mår bättre desto närmare vår livsstil ligger våra förfäder. Det sägs inte

uttryckligen men här får vi två olika ideal om vad det innebär att leva i närhet med naturen. Att äta kött är "naturligt" i den bemärkelsen att det ligger i människans natur men går samtidigt emot idén om att allt som lever är heligt (Wicca iFokus: Tråd III).

Frågan tas upp igen cirka två år senare i tråden "Wicca och veganism". Här ställs det som en fråga av användaren Eywa varför inte fler wiccaner är veganer. I första svaret skriver en användare att de flesta wiccaner hen känner är vegetarianer eller försöker äta ekologiskt men att wiccan rede är just ett råd och att det är svårt att helt avgränsa sig för att skada omvärlden på något sätt. scheidel fortsätter i det här spåret och påpekar att konventionellt odlade grönsaker också är dåligt för miljön och därför är frågan ett personligt avgörande. "ingen kan leva i vårt moderna samhälle utan att någonsin orsaka skada på djur, andra människor och miljö." (Wicca iFokus: Tråd IV). Här är ett försökt att problematisera idén om att vara wiccan leder logiskt till vegetarianism. Även om häxorna bakom *WiccaInfo* var tydliga med att man inte måste vara vegetarian för att tillhöra wicca har ingen direkt argumenterat emot att någon borde vara det. scheidel argumenterar emot idén att det är den logiska slutsatsen av tron. Återigen kommer frågan om mat upp i tråden "Du är vad du äter?". Trådförfattaren Bara Anna skriver att många hedningar hen känner handlar vegetariskt, veganskt, ekologiskt eller närodlat men undrar vad som är sambandet. "Är vi medvetna ätare för att vi är wiccaner och idkar en natur-tro? Eller kom vår tro av att vi var medvetna om vår kropp och vad vi äter?". En annan användare menar att många wiccaner redan hade dem värderingarna redan innan de kom till tron och bara passade in dem i en wiccansk kontext men att de också kanske sökte sig till en sådan religion på grund av dem delade värderingarna.

Av de wiccaner jag pratat med säger många att wicca helt enkelt platsade i en redan existerande livsåskådning, men att det samtidigt var en lättnad att "komma hem" till en religion där de flesta delade den åskådningen. (Wicca iFokus: Tråd V)

Religiöst motiverad vegetarianism är något som förekommer inom många olika traditioner. Skillnaden verkar dock vara stor mellan synen på det bland dessa wiccaner och det som går att hitta inom till exempel vissa delar av hinduismen. Det finns inget krav eller ens en direkt rekommendation på att avstå från kött även om det verkar så, med vissa undantag, att det dock är bra att vara det. Precis som på *WiccaInfo* har folk olika åsikter om varför en wiccan bör vara vegetarian och om det är ihopkopplat med religionen i sig eller inte.

Helgon

Helgon.se¹⁷ är ett nätforum som riktar sig till folk med alternativa livsstilar. Det startades 2002 och riktar sig till en målgrupp mellan 16 - 40 år. Taglinen lyder “inga helgon direkt” och enligt hemsidan ska det vara ett community för synthare, gothare, hårdrockare, punkare och andra närliggande stilar. Forumet var som störst på 00-talet och hade över 200 000 medlemmar (Wikipedia: Helgon.se). Sidan har flera underforum för alternativa religiösa traditioner såsom satanism och wicca. Wicca.nu länkar till det men säger att dess wicca forum är numera rätt inaktivt. WiccaInfo¹⁸ skrev att Helgon hade ett aktivt wicca forum men med lägre medelålder och mindre seriöst än andra forum. Ämnet miljö och klimat kommer upp i en tråd som gör reklam för ett “klimat happening” som arrangerades i Uppsala 2011. Den stora dragkraften för wiccaner är deltagandet av Starhawk (Helgon: Inlägg I).

I en tråd om “teologiska problem” inom wicca nämns miljöförstöring som något som kan betraktas som en synd (Helgon: Inlägg II).

I en annan tråd från 2010 spekulerades det i hur det skulle se ut med en wiccansk politiker. Diskussionen sker i samband med en amerikansk republikansk kandidat som sa att hon hade sysslat med “witchcraft” som ung men som sedan vänt om och blivit kristen som vuxen.¹⁹ Alltså är diskussion hur det skulle vara om en wiccansk politiker fick ge lika mycket utrymme till sin tro på samma sätt som en konservativ kristen politiker. Det första svaret på tråden är att miljöfrågor antagligen skulle komma högt upp på agendan (Helgon: Inlägg III).

Frågan om vegetarianism dyker upp här också. Liknande mönster som på Wicca iFokus. Användaren Angabariel som skapar tråden undrar om det inte är omoraliskt att äta kött på grund av att det skadar djur. En stor del av tråden handlar om svårigheten med att om allt har en själ, inklusive träd och växter, som vissa delar av wicca eller i alla fall nypaganism generellt påstår så går det inte att äta någonting alls. Flera användare ser inget fel med att äta kött eftersom allt är en del av ett kretslopp.

¹⁷ Tidigare Helgon.se

¹⁸Versionen av hemsidan jag citerar ifrån är från ett snapshot från 2010.

¹⁹ Det är oklart om hon egentligen syftade på wicca, men skaparen av tråden tolkar det så. En större del av inläggen försöker reda ut det här och fokuserar inte på frågan i sig om vad en wicca-politiker skulle ha för ställningstagande.

Om jag äter ett äpple, det blir en del av min kropp, men sedan så förbränns det, det andas ut i form av koldioxid, varpå ett träd tar upp koldioxiden och viola, ett nytt äpple. Kretslopp. Varför skulle inte det gälla såväl kött som frukt?

skriver en användare. En annan användare summerar det kortfattat som: "Tja, wiccaner har väl inget i sig emot naturens gång? Vi är omnivorer". scheidel²⁰ håller med men tillägger att det är viktigt djuren inte lider i onödan. Andra säger sig vara vegetarianer. En användare säger att hon blev det i samband med att hon blev wiccan. En enda personen som diskuterar detta i explicit miljötermer är användaren Domino som skriver att hon generellt tycker det är viktigt att äta närproducerat och ekologiskt oavsett om det är kött eller grönsaker.

En annan användare tolkar det som att wiccan rede endast gäller i samband med magi och inte kan appliceras på mat. En annan säger sig mestadels undvika kött men att när hon äter kött så tackar hon djuret innan (Helgon: Inlägg IV).

Svenska Wicca

Svenska Wicca var ett nätforum som tidigare fanns på domänen svenskawicca.tk men går nu att hitta under Tapatalk.com/group/svenskawicca, en sida som hostar många olika forum. Forumet är inaktivt. De senaste inläggen kommer mestadels av spamkonton²¹. Dess arkiv går dock tillbaka till 2006. Den första tråden om miljö publicerades 2008 och titeln lyder: "Tips på en mer ekologisk livsstil". Trådskaparen länkar till nio olika sidor från Greenpeace som ger instruktioner på hur en lever med ekologiskt. Tråden har nio svar. Andra användare håller med att det är bra att leva mer miljövänligt och ger flera konkreta tips på hur man kan leva mer miljövänligt. Köpa produkter som är mer ändamålsenliga som en riskokare som drar mindre energi till exempel, använda annat tvättmedel eller bli vegan. Användaren Anna kritiserar konsumentsamhället generellt. "Om allt vi köper är eko-märkt så somnar vi med rent samvete. Men vi glömmer kostnaden det blir för tillverkning och resa.". Ingen tar dock upp specifikt hur det här förhåller sig till wicca men det är ändå intressant att det diskuteras på ett wicca-forumet och att det därför är underförstått att dessa frågor är relevanta för wiccaner (Svenska Wicca: Tråd I). I en annan tråd om wicca i vardagen att hen inte mediterar

²⁰ Samma namn som en användare på Wicca iFokus vilket kan antyda att de svenska wicca forumen består av en liten grupp personer som är aktiva på samma sidor.

²¹ Botar som bara har gjort 1 inlägg på sidan och länkar till en annons på en sida.

eller gör ritualer särskilt ofta men källsorterar och kollar extra noga på innehållsförteckningar även på ekologiska produkter (Svenska Wicca: Tråd II). Alltså för hen så är det ett sätt att praktisera wicca i vardagen. Andra trådar handlar om saker som elbilar (Svenska Wicca: Tråd III) och hur man köper miljövänligt smink (Svenska Wicca: Tråd IV).

Minst en användare beskriver sig själv specifikt som en eko-pagan.²² För hen så kopplas att dyrka naturen direkt ihop med att leva naturvänligt (Svenska Wicca: Tråd V)(Svenska Wicca: Tråd VI). En annan användare beskriver sig själv som en "grön häxa" (Svenska Wicca VI).

I en tråd om vad exakt "naturen" innebär för wiccaner skriver den användaren att naturen är viktig och hen försöker ta hand om moder jord så gott hen kan. En annan användare diskuterar hur svårt det är att leva miljövänligt i ett samhälle som värdesätter pengar högst. Om relationen med hur wiccaner relaterar till naturen kontra "vanliga människor" skriver hen:

För att vara ärlig tror jag att människor som inte bryr sig/tänker på miljön i samma utsträckning som wiccaner (eller miljövänner) har en tendens att vara slösaktiga, eller strunta i konsekvenser.

Det tas för givet här att wiccaner är mer miljömedvetna än andra här och som grupp identifieras dem med miljöaktivister (Svenska Wicca: Tråd VII).

Användaren Schuldig skriver i Olyckligt-tråden, en tråd skapad 2006 med syftet att vara en plats för ventilerings över jobbiga saker, om en incident där hen har sett någon köra över en duva med sin bil. Inlägget utvecklas snabbt till en utläggning över hens generella frustration över hur människor ser på världen runtomkring sig.

Jag hatar den där j&%□#" arrogansen som får alla att tro att dom är skapelsens krona, och allt annat ska bara vika sig, basta! Att bry sig om djur och miljö är något för hysteriska tanter som aldrig fått barn, för inte f*n behöver vi en massa träd som ger syre och en massa skitiga djur som får världen att snurra runt! (Svenska Wicca: Tråd VIII)

Schuldig menar att samhället generellt ser ner på folk som bryr sig om miljön, vilket hen inkluderar sig själv i. Med tanke på att wiccaner på Svenska Wicca antar att de själva är mer

²²Flera inlägg är skrivna av borttagna konton och står som "Deleted User", därför är det svårt att veta om inläggen som använder begreppet "eko-pagan" är skrivna av en och samma person eller inte. Baserat på liknande formuleringar skulle jag luta emot att det handlar om bara en person som använder det om sig själv.

miljömedvetna än folk i stort kan detta ses som en frustration över hur normsamhället ser på wiccaner, eller i alla fall att wiccaner ingår i den kategorin av dem som ses som "hysteriska tanter som aldrig fått barn".

En anna tråd handlar om EU-valet 2010 och uppmanar folk att komma ihåg att rösta. De två politiska partierna som nämns i tråden är Miljöpartiet och Piratpartiet. Användaren Sofia som är osäker på vad hon ska rösta skriver: "jag ska också rösta, vill rösta på en kandidat som bryr sig om naturen." (Svenska Wicca IX). Skepticism mot auktoritet verkar vara den främsta motivationen för dem som röstade på Piratpartiet. En användare uttryckte en ogillande mot storebrorssamhället. I en annan tråd om vargjakt²³ ifrågasätter scheidel²⁴ politikernas förmåga att hantera viktiga frågor som vargjakten eller miljön. "kan vi verkligen lita på att beslut om t ex miljö, utrikespolitik och ekonomi etc fattas av folk med expertis?" (Svenska Wicca X).

Etiken bakom användningen av kristaller är ett tema som dök upp här också innan Wicca iFokus och Wicca.se. Baserat på olika trådar är det uppenbart att många användare på forumet som använder kristaller (Svenska Wicca: Tråd XI)(Svenska Wicca: Tråd XII). En tråd från 2010 ifrågasätter detta. Trådförfattaren Liz skriver att hen har börjat lära sig alltmer om kristaller och undrar hur övriga tänker kring om det verkligen är bra att folk använder det så mycket. "Hur rätt är det då egentligen av oss att köpa stenar som är brutna från dagbrott och tänka sig att dessa har olika goda egenskaper som vi vill åt?", skriver Liz i trådens första inlägget. Scheidel instämmer och berättar att hen inte använder kristaller på grund av den negativa effekten det har på miljön och utvecklar Liza tanke om hur det påverkar stenarnas förmågor.

jag kan känna att man borde ställa mer krav på hållbar utvinning, inte bara för miljöns skull, men även för att få kristaller som är så "effektiva" som möjligt.

Skillnaden mellan det här resonemanget och det senare på *wicca.se* är att det kopplar ihop kristaller magiska förmågor med de negativa omständigheterna som kristallerna är inövade. Förstörelsen av naturen blir inte en abstrakt händelse som är särkopplad från det andliga. Användarna på Svenska Wicca undrar hur kristaller kan sägas ha positiva egenskaper om de är skapta ur dåliga omständigheter. Det hela blir ett mer komplett systematiskt tanke där den

²³ Ett ämne som också tas upp i en del på andra wicca forum som Wicca iFokus

²⁴ Samman namn som en användare på Helgon och Wicca iFokus

gudomliga naturen inte är särkopplad från den verkliga. Andra användare ser inget större problem med att köpa kristaller. En person²⁵ tycker att inte att man ska stirra sig blind på just kristaller utan att isåfall måste man tänka på konsekvenserna av allt man konsumerar. Scheidel håller med och säger att det är trist att det finns ingen konsumtion som är problemfri. Därför handlar det mer om att prioritera vilket den tidigare användaren²⁶ håller med om. Hen skriver att hen äger en liten samling på cirka tio kristaller och att det har relativt liten påverkan på miljön jämfört med mycket annat men håller med att vore bra om det fanns mer information om vart kristaller kommer ifrån.

När allt kommer omkring är inte några tiotal kristaller resultat av någon större förödelse. I varje fall inte jämfört med den miljöförstöring som de flesta av oss bidrar till på andra plan genom vårt sätt att leva. Sedan skulle man ju önska att det fanns någon form av "kravmärkning" på området, men någon sådan har i varje fall jag inte sett till. (Svenska Wicca XIII).

Frågan om huruvida det är etiskt att äta kött och huruvida wiccaner borde vara det kommer upp här också. Tråden har 15 inlägg och majoriteten av dem som svarar är i någon utsträckning vegetarianer²⁷. En anledning till detta som är återkommande som först formulerades av användaren BlueRain är ett obehag kring köttproduktion men inte mördandet av djur i sig.

Hade vi levt mer som förr, jagat vårt eget kött och visat respekt för djuren, och tagit till vara allt kött, skinn och liknande, skulle jag förmodligen inte ha några problem med att vara köttätare.

BlueRain skriver också att hen inte försöker övertyga folk i sin omgivning att äta vegetariskt utan att det är upp till var och en. En annan användare²⁸ har samma anledningar som BlueRain att leva vegetariskt och tillägger att det inte är nödvändigt för att vara wiccan utan

²⁵ Deleted User

²⁶ Eftersom den tidigare användaren står som Deleted User och den här personen gör det också är jag inte helt säker på att det är samma användare men baserat på hur svaret är formulerat framstår det som så.

²⁷ En användare specificerar att hen äter fisk till exempel. En annan kallar sig halvvegetarian och försöker dra ner på sitt köttätande. En uttrycker också önskan att bli vegan.

²⁸ Deleted User

upp var och en. Hen menar dock att det kan vara en del av praktisera ett wiccanskt tankesätt men att det är svårt att leva upp till.

[...] en grundinställning inom wicca är väl någonstans en respekt för naturen och i dagens samhälle är det svårt att leva upp till det till hundra procent.

Nästa användare menar att det är vanligt med att vara vegetarian inom wicca men är inte det själv på grund av hälso anledningar men har därför lite svårt att känna sig hemma med den aspekten av wicca. Liz skriver att till skillnad från BlueRain så försöker hen aktivt få personer i sin omgivning att bli vegetarianer. Dock har hen samma motivation som BlueRain att det inte är slakten i sig utan massproduktionen och industrin. Liz är den första som också nämner miljöperspektiv direkt och säger att är en av de främst anledningarna. Sofia håller med Liz och är inte riktigt okej med att folk i hens omgivning äter kött även om hen bara är “halvvegetarian”²⁹ men vill inte heller påtvinga folk sin moral. Scheidel skriver att hen blev vegetarian i tonår men började äta kött igen strax innan hen kom till wicca och ser inget problem med att äta kött och vara vegetarian. Scheidel menar att det är nyttigt för människor men erkänner att hen inte har några direkt bevis för det. Hen nämner dock också miljöpåverkan som köttindustrin orsakar och föredrar att köpa vilt eller ekologiskt. Endast en användare i tråden uttrycker inget intresse av att bli vegetarian. “Jag är inte vegetarian, har inte heller några planer på att bli det :)”. De flesta andra menar att de skulle vilja om de kunde och hade viljestyrkan, eller i Scheidel fall har varit det och ser ändå en poäng med att ändra sin kost av miljöskäl (Svenska Wicca: Tråd XIV).

Övriga hemsidor

Wiccankraft.se

Wiccankraft.se drivs av en kvinna som beskriver sig som en solitär häxa (Wiccankraft: Hem). Detta innebär att hon inte är en del av ett coven utan praktiserar på egen hand. På så sätt skiljer sig Wiccankraft från de tidigare hemsidorna eftersom de som låg bakom den var ofta aktiva i coven. Därför är Wiccankraft mindre ihopkopplad med det större wiccanska sammanhanget i Sverige. Hemsidan länkar bara vidare till författarens personliga bloggar och

²⁹ Hen äter fisk

sociala medier. Wiccankraft har dock som syfte att ge en allmän bild av vad wicca är eller i alla fall kan vara även om det också fungerar som en personlig blogg. Den innehåller grundläggande information om hur magi fungerar, vilka Guden och Gudinnan är osv. I beskrivningen av wicca generellt skriver hon:

I en stressad, "modern" värld söker sig fler och fler människor sig tillbaka till sina urgamla rötter. Wicca är just en del av dessa rötter, från en tid då människan levde i naturen, med naturen och som en del av naturen.

Delvis så skapas en kontrast mellan den moderna världen som författaren hyser skepticism mot och wicca. Den moderna världen har separerat människan från naturen vilket har varit negativt för mänskligheten (Wiccankraft: Wicca). Längre ner på första sidan går det att läsa vilket effekter det har haft på naturen. I beskrivningen av Guden inom wicca ges en beskrivning av en av hans former: Den Gröne Mannen. Den Gröne Mannen framställs ofta som en människa gjord av blad och var en vanlig dekoration i medeltida kyrkor men har förkristna rötter. För moderna hedningar har han kommit att symbolisera återfödelse och ekologisk medvetenhet. För vissa har han blivit en symbol för klimatet och miljön (Bramwell 2009: 53). På Wiccankraft beskrivs han som en av tre former Guden kan ta. De andra två är den Behornade Guden och Solguden som representerar djurriket och solen respektive. Den Gröne Mannen växtvärlden men även mer än så.

Gröne Mannen är den nya inkarnationen som växte fram när glaciärerna smälte och klimatet blev varmare [...]. Gröne mannen symboliserar födelse, liv, död och återfödelse, genom att han kan ses som en planta som föds, växer, sprider liv för att sedan vissna och dö.

Den Gröne Mannen får representera naturens svar på klimatförändring (Wiccankraft: Wicca). Global uppvärmning har alltså haft en effekt på det gudomliga. En ny gudomlighet har kommit till som svar på mänsklighetens agerande. Här inkorporeras miljöförstörelsen in i den andliga världsbilden på ett sätt som den inte gjorde på någon av de tre tidigare hemsidorna. Den Gröne Mannen representerar det cykliska i naturen.

Hexhus

Hexhus.se är en hemsida som ursprungligen tillhörde en affär på Bjurholmsgatan i Stockholm för folk som utövade wicca eller andra former av ceremoniell magi. Sidan hade en länk på

första sidan till WiccaInfo. Hemsidan var webbshopen för affären mellan från 2001 till 2005. Efter det användes adressen för en personlig blogg. 2017 lanserades en ny version på samma domän med syfte att vara en mer allmän introduktion till wicca och häxkultur generellt. Under välkomst rubriken på första sidan beskriver personerna bakom hemsidan dess syfte som att ge en mer nyanserad bild av det övernaturliga.

På Hexhus.se kommer du få läsa om allt som rör det ockulta, från villa Blåkulla, häxor och liknande paranormala inslag till generella rörelser, som Wicca, paganism och andra religiösa och kulturella inriktningar.

Ett inlägg från juni 2017 heter "Wicca - Egentligen en snäll religion" och ger en översiktlig beskrivning av wicca som religion. Som titeln antyder vill texten visa på hur associationen av häxkonst mellan djävulsdyrkan är falsk och en produkt av den kristna kyrkans propaganda. Syftet var att smutskasta de äldre hedniska traditionerna som i själva verket bara dyrkade naturen.

Till att börja med skapade den medeltida kyrkan från 1500 till 1800-talet myter för att omvandla anhängarna till de gamla naturbaserade religionerna till kyrkans sätt att tänka. (Hexhus: Inlägg I)

Det är en ganska traditionell wiccansk historieskrivning som liknar det som Gerald Gardner och Margaret Murray argumenterade för. Texten går vidare att beskriva hur den "tidiga kyrkan" i kombination med det framväxande professionella läkaryrket som utrotade naturmedicinen. De schamanistiska läkarna såg på världen på ett annat sätt och förstod att "Vi äger inte jorden, vi är en del av den.". Alltså är det både kristendomen och moderniteten som tvingat bort människans koppling till naturen. Sista stycket kopplar detta till klimatförändringen och hyllar det äldre förhållningssättet till naturen över dagens samhälle.

Dessa kloka människor förstod att vad vi tar eller använder, måste vi återvända i naturen för att upprätthålla balans och jämvikt. Det är uppenbart att den moderna mannen med all sin tillämpade inläring och teknik har glömt detta. Därefter möter vi för närvarande ekologisk katastrof och eventuell utrotning på grund av vår hunger efter kraft och några bitar av guld.

Wicca definieras här genom kontrasten till både medeltida³⁰ kristendom och det moderna samhället. Detta är en historieskrivning som till en viss del påminner om både Lynn White Jrs historiska teorier och Starhawks beskrivning av wiccas religiösa uppgift.

Sammanfattning

Svenska wiccaner idag har väldigt många olika sätt att förhålla sig till miljöfrågor. Det som märks är att för en del wiccaner så formas miljömedvetenhet hur de väljer att praktisera sina ritualer på så sätt att vara så miljövänligt som möjligt. Detta inkluderar bland annat att inte använda saker som skadar eller smutsar ner den lokala naturen. Att inte skräpa ner men även att dra ner på sitt klimatavtryck i sin konsumtion. Många wiccaner vet inte med säkerhet hur man gör det på bästa sätt i ett samhälle där nästan allt som produceras har en negativ påverkan på miljön. Det leder till svårigheter hur en bäst lever enligt The Wiccan Rede.

En viktig fråga är vegetarianism och veganism. Det är ett återkommande tema som engagerar många wiccaner. Många ser det som en naturlig konsekvens av deras tro medan andra ser en svårighet med att kombinera ett panteistiskt världssyn där allt är gudomligt och levande med idén att gå att välja bort bara en sorts föda. Oavsett så verkar de flesta som diskuterar ämnet vara överens om att det är viktigt att handla och äta miljösmart men att det går skilda meningar om hur det görs på bästa sätt och därför upp till den som praktiserar. Faktumet att wicca är en sån pass individualistisk religion gör att inga generella regler eller normer som kan liknas med till exempel andra religioner som förespråkar selektiv kost av något av slag till exempel judendoms eller islams förbud mot griskött.

Wiccaner målar ofta upp en kontrast mellan sig själva och det moderna samhället där de är mer i kontakt med naturen än folk i stort. Detta är ihopkopplat med bilden av sig själva vilket är att de i stor utsträckning lever mer ekologiskt. Huruvida detta endast är en bild de har av sig själva eller om det omsätts i praktiken skulle behöva vara ämnet för en annan sorts undersökning. Jag ser inte mycket belägg för Viviane Crowleys beskrivning av politiskt aktiva wiccaner bland svenska wiccagrupper. Klimatfrågan och miljön är för det mest en fråga om privatmoral och personligt ansvar.

³⁰ *Hexhus* definition av medeltiden är lite luddig eftersom det verkar innefatta 1500-talet till 1800-talet.

Käll- och litteraturförteckning

Artiklar & böcker

Bramwell, P., 1966 2009, *Pagan themes in modern children's fiction: green man, shamanism, earth mysteries*, Palgrave Macmillan, Basingstoke; New York.

Breen, J. & Teeuwen, M. 2010, *A new history of Shinto*, Wiley-Blackwell, Malden, MA.

Cowan, D.E. & Bromley, D.G. 2015, *Cults and new religions: a brief history*, Second edn, Wiley Blackwell, Malden, MA;Chichester, West Sussex;.

Crowley, Vivianne. 1998, "Wicca as a Nature Religion", *Nature Religion Today: Paganism in the Modern World*, Edinburgh: Edinburgh University Press

Cunningham, S. 1988, *Wicca: A Guide for the Solitary Practitioner*. Llewellyn publications, Woodbury: Minnesota

Frisk, L. 1998, *Nyreligiositet i Sverige: ett religionsvetenskapligt perspektiv*, Nya Doxa, Nora.

Granholm, K. & Åbo akademi 2008, *Perspektiv på esoterisk nyandlighet*, Åbo akademi, Åbo.

Hutton, R. 1999, *The triumph of the moon: a history of modern pagan witchcraft*, Oxford University Press, New York; Oxford.

Starhawk. 1979. *The Spiral Dance*. Harper, San Francisco.

Svanberg, I. & Westerlund, D. 2008, *Religion i Sverige*, 1. uppl. edn, Dialogos, Stockholm.

White, E. D. 2016, *Wicca: History, Belief, and Community in Modern Pagan Witchcraft*.
Sussex Academic Press: Chicago

White, L. 1967, "The Historical Roots of Our Ecological Crisis", *Science*, vol. 155, no. 3767,
pp. 1203-1207.

Internetkällor

WiccaInfo.se (via WayBack Machine)

Farväl. <https://web.archive.org/web/20160318174407/http://www.wiccainfo.se:80/>, hämtad
03-01-2019.

Om Siten.

<https://web.archive.org/web/20100822075543/http://www.wiccainfo.se/about/misc.html>,
hämtad 25-12-2018.

Introduktion.

<https://web.archive.org/web/20100822075345/http://www.wiccainfo.se/intro/vad.html>,
hämtad 25-12-2018

Läsarfrågor I.

<https://web.archive.org/web/20151008193820/http://www.wiccainfo.se:80/FAQ.html>,
hämtad 25-12-2018

Läsarfrågor II.

<https://web.archive.org/web/20100822080120/http://www.wiccainfo.se/FAQ.html?page=17>,
hämtad 03-01-2019.

Läsarfrågor III.

<https://web.archive.org/web/20100822074820/http://www.wiccainfo.se/FAQ.html?page=3>,
hämtad 25-12-2018

Läsarfrågor IV.

<https://web.archive.org/web/20131201015359/http://www.wiccainfo.se:80/FAQ.html>,
hämtad 25-12-2018.

Läsarfrågor V.

<https://web.archive.org/web/20100822075714/http://www.wiccainfo.se/FAQ.html?page=27>,
hämtad 25-12-2018.

Läsarfrågor VI.

<https://web.archive.org/web/20100822080033/http://www.wiccainfo.se/FAQ.html?page=15>,
hämtad 25-12-2018.

Läsarfrågor VII.

<https://web.archive.org/web/20100822075701/http://www.wiccainfo.se/FAQ.html?page=8>,
hämtad 03-01-2019.

Wicca.nu

Om Sidan. <http://wicca.nu/omsidan.html>, hämtad 03-01-2019.

Om Mig. <http://wicca.nu/ommig.html>, hämtad 03-01-2019.

Svenska Coven. <http://wicca.nu/coven.html>, hämtad 03-01-2019.

Hem. <http://wicca.nu/index.html>, hämtad 03-01-2019.

Frågor & Svar I. <http://wicca.nu/fragorochsvar.html>, hämtad 03-01-2019.

Frågor & Svar II. <http://wicca.nu/fragorochsvar5.html>, hämtad 03-01-2019.

Frågor & Svar III. <http://wicca.nu/fragorochsvar3.html>, hämtad 03-01-2019.

Etik & Moral. <http://wicca.nu/vadarwicca/etik.html>, hämtad 03-01-2019.

Wicca.se

Om sidan. <http://wicca.se/om-wicca-se/>, hämtad 03-01-2019.

Inlägg I. <http://wicca.se/2016/11/17/wicca-en-text-for-elever-som-gor-skolarbete/>, hämtad 03-01-2019.

Inlägg II. <http://wicca.se/2017/04/27/wicca-i-vardagen/>, 03-01-2019.

Häxor iFokus

Tråd I.

<https://haxor.ifokus.se/articles/4d71743ab9cb46222d08062f-wicca-del-1-vad-ar-wicca>, hämtad 03-01-2019.

Tråd II. <https://haxor.ifokus.se/discussions/4d7153c7b9cb462227064c3e-haxan-naturen>, hämtad, 03-01-2019.

Tråd III. <https://haxor.ifokus.se/discussions/4ff9c1bcd3b4fd706c002cce-wicca-ifokus>, hämtad 03-01-2019.

Wicca iFokus

Tråd I. <https://wicca.ifokus.se/discussions/50127713d3b4fd38920028e6-bli-miljomedveten>, hämtad 03-01-2019

Tråd II. <https://wicca.ifokus.se/discussions/530d9ae38e0e746bef0008ed-bivaxljus>, hämtad 03-01-2019.

Tråd III.

<https://wicca.ifokus.se/discussions/5343e6488e0e740b3a000475-hur-tanker-ni-runt-mat#site-directory>, hämtad 03-01-2019.

Tråd IV.

<https://wicca.ifokus.se/discussions/53b7eb9f8e0e741273000e26-wicca-och-veganism>, hämtad 03-01-2019.

Tråd V. <https://wicca.ifokus.se/discussions/558cb9158e0e7414c6000873-du-ar-vad-du-ater>, hämtad 03-01-2019.

Helgon.se

Inlägg I.

https://beta.helgon.se/forum2/display_mess.aspx?mid=0&fid=60&tid=707372>m=0,

hämtad 03-01-2019

Inlägg II.

https://beta.helgon.se/forum2/display_mess.aspx?mid=0&fid=60&tid=721299>m=0,

hämtad 03-01-2019

Inlägg III.

https://beta.helgon.se/forum2/display_mess.aspx?mid=0&fid=60&tid=839847>m=0,

hämtad 03-01-2019.

Inlägg IV.

https://beta.helgon.se/forum2/display_mess.aspx?mid=0&fid=60&tid=779265>m=0,

hämtad 03-01-2019.

Svenska Wicca

Tråd I.

https://www.tapatalk.com/groups/svenska_wicca/viewtopic.php?f=9&t=700&p=2443&hilit=eko#p2443, hämtad 03-01-2019.

Tråd II.

https://www.tapatalk.com/groups/svenska_wicca/viewtopic.php?f=13&t=1271&p=5645&hilit=eko#p5645, hämtad 03-01-2019.

Tråd III.

https://www.tapatalk.com/groups/svenska_wicca/viewtopic.php?f=9&t=667&p=3351&hilit=klimat#p3351, hämtad 03-01-2019.

Tråd IV.

https://www.tapatalk.com/groups/svenska_wicca/viewtopic.php?f=15&t=1556&p=10579&hilit=milj%C3%B6#p10579, hämtad 03-01-2019.

Tråd V.

https://www.tapatalk.com/groups/svenska_wicca/viewtopic.php?f=6&t=150&p=5562&hilit=eko#p5562, hämtad 03-01-2019.

Tråd VI.

https://www.tapatalk.com/groups/svenska_wicca/viewtopic.php?f=13&t=1284&p=7293&hilit=eko#p7293, hämtad 03-01-2019.

Tråd VII.

https://www.tapatalk.com/groups/svenska_wicca/viewtopic.php?f=19&t=1763&p=5936&hilit=eko#p5936, hämtad 04-01-2019.

Tråd VIII.

https://www.tapatalk.com/groups/svenska_wicca/viewtopic.php?f=10&t=966&p=8376&hilit=milj%C3%B6#p8376, hämtad 04-01-2019.

Tråd IX.

https://www.tapatalk.com/groups/svenska_wicca/viewtopic.php?f=9&t=689&p=5156&hilit=milj%C3%B6#p5156, hämtad 04-01-2019.

Tråd X.

https://www.tapatalk.com/groups/svenska_wicca/viewtopic.php?f=13&t=1263&p=6674&hilit=milj%C3%B6#p6674, hämtad 04-01-2019.

Tråd XI.

https://www.tapatalk.com/groups/svenska_wicca/viewtopic.php?f=16&t=1638&p=11667&hilit=kristaller#p11667, hämtad 04-01-2019.

Tråd XII.

https://www.tapatalk.com/groups/svenska_wicca/viewtopic.php?f=16&t=1633&p=11441&highlight=kristaller#p11441, hämtad 04-01-2019.

Tråd XIII.

https://www.tapatalk.com/groups/svenska_wicca/viewtopic.php?f=16&t=1630&p=11288&highlight=kristaller#p11288, hämtad 04-01-2019.

Tråd XIV.

https://www.tapatalk.com/groups/svenska_wicca/viewtopic.php?f=13&t=1263&p=6674&highlight=milj%C3%B6#p6674, hämtad 04-01-2019.

Wiccankraft

Hem. <http://www.wiccankraft.se/>, hämtad 04-01-2019.

Wicca. <http://www.wiccankraft.se/sida4.html>, hämtad 04-01-2019.

Hexhus

Hem. <http://hexhus.se/>, hämtad 04-01-2019.

Inlägg II. <http://hexhus.se/wicca-egentligen-en-snall-religion/>, hämtad 04-01-2019.

Andra internetkällor

Vitkaförbundet: Vanliga Frågor. <http://vitkaforbundet.se/vanliga-fragor/>, hämtad 04-01-2019.

Wikipedia: Helgon. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Helgon.se>, hämtad 17-01-2019.